

בבא בתרא נח-ב

עניין: בראש כל מרעין אנא דם בראש כל אסיון אנא חמר

מהרש"א ח"א

גמ' בראש כל מרעין אנא דם כו'. יש לדקדק דלפי כתבו נמי תקשי אלא מעתה דנפל מן איגרא כו' ונעשה חולה וכי דמא מרעיה ונראה לומר לפי שינוי כתבו שלא נחזיק על חולי הגוף רק על חולי הנפש שאמר בראש כל מרעין של הנפש אנא דם כמ"ש כי הדם הוא הנפש והוא כי רוב מדות הרעות חלויים בריבוי דם כמו הכעס והקנאה ושנאה וכיוצא בהם שהם כולם חולי הנפש הם ואמר ובראש כל אסיון שהוא רפואות הנפש אנא חמר כמ"ש בפרק י"ה ויין ישמח לבב אנוש וגו' וזה משמחו כדאמר רבא חמר רבא חמר פקחין או שהוא רמז על חכמת וסוד התורה כמ"ש הביאנו אל בית היין ואמר באתר דלית ביה חמר ועיקר חכמת וסוד התורה שנמשלה ליינן לפקח החכמים תמן מתבטא סימנין לתורה כמ"ש בפרק כ"ד מעצבין אין התורה נקנית אלא בסימנין כי אלו שאינם חריפים ופקחים כ"כ בחכמת הפלפול עושין למודן ע"י סימנין שעל ידיהן יזכרו בעיקר למודן כמ"ש בפרק עושין פסין לימד דעת את העם דאגמריה בסימנין דו"ק:

ביאור הגר"א משלי לא, יא

לטובה. והנה ראש כל מידות הרעות היא מידות התאוה שהיא מביאתו לכל מידות הרעות שבעולם. ובה יובן מה שאמרו רז"ל³⁵ בראש כל מרעין אנא דם, כי הדם הוא הנפש המתאוה, "כי תאוה נפשך כו"³⁶. ובריש כל אסיון אנא חמר³⁷, יינא דאורייתא. כמ"ש³⁸ "רפאות תהי לשרד", "ולכל בשרו מרפא"³⁹, והוא סם חיים. וא"ת למה מנו חכמים כל מידות טובות באבות, היינו למי שאינו בעל תורה. וזהו באתר דלית תמן חמר, תמן סממנים מתבטא. אבל הבעלי התורה אינן צריכין, כי התורה היא כלל הכל, וזהו "בטח בה לב בעלה" מכל החלאים שבעולם, וכמו שאמרו חז"ל⁴⁰: אם ראית תלמיד חכם נוקם כו' חגריהו כו', אם עם הארץ חסיד אל תדור בשכנותו, מה שאין כן במידות טובות, אם הוא מוחזק במידה טובה אחת, כגון שיש לו ענוה, אינו בטוח רק מהגאווה, ואינו בטוח מהתאוה וכדומה בשאר המידות. אבל בתורה הוא בטוח בכל המידות רעות⁴¹. ושלל לא יחסר. כי אין עבירה מכבה תורה⁴².

אור רש"י פרשת וירא סי' פז

בעקבותיו ז"ל, הג' והוא כי ידוע שכל עיקר הרפואה ליצחק"ר הוא תורה, והנה תורה לבד בלי מדות טובות כתב הרח"ו ז"ל כי על זה נאמר "גזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם" וא"כ צריך מדות עם תורה, והנה לפי"ז התורה צריכה למדות ומדות לתורה, וא"כ נפל פותא בבירא (שבת סו:) כי מאין תצא לנו הרפואה למדות כי תורה לבדה אינה רפואה? והענין כי הגר"א ז"ל (מובא בגר"א למשלי לא"י בהא דאחז"ל (ב"ב נח:) בראש כל מרעין וכו') באתר דלית חמר היינו תורה תמן סממנים מתבטא היינו רפואה למדות כי התורה תהי רפואתו למדות ג"כ, והענין לכאורה סותר להקדמה שכתבנו בשם הרח"ו ז"ל, אבל באמת אינו סותר והכל אחד, עד כה דברנו מענין עיוני עתה נדבר בענין החלק המעשי. (כונתו כי הגר"א במשלי מדבר שם על הכ' בטח בה לב בעלה (משלי לא"י) בדרגת בעל תורה במ"ח דברים שהתורה נקנית וכמו שפי' שם שזהו אשת חיל בגימטריא חיל—מ"ח וכל' שם: אבל הבעלי תורה אינן צריכין כי התורה היא כלל הכל וזהו בטח בה לב בעלה מכל החלאים שבעולם וכו').

שערי קדושה להר"ח וויטאל ח"א שער ב'

נמצא, כי בהיות מדות הרעות קבועות באדם, נמנע הוא מלקיים התורה והמצוות; וגם אם יקיימם — יהיה שלא לשם שמים, ובטורח גדול, ועליו נאמר¹⁷: "גזם זהב באף חזיר"; כי עוד טומאתו בו, מלוכלך תוך הקליפות, וכמו שאמרו ז"ל¹⁸: "זכה — נעשית לו תורתו סם חיים, לא זכה — נעשית לו סם המות". וכאשר יתגבר על יצרו, וילחם בו, ויסיר מעליו מדותיו הרעות על ידי טורח, ויקיים התורה והמצוות, יקרא: "צדיק גמור", "ירא שמים", "גבור, הכובש את יצרו"¹⁹. וכאשר יתנהג ויורגל יותר בזה, עד אשר